

Bornheim: un deznodământ

Ionuț Cucu

2022

— Despre felul în care muncitoarele și muncitorii de la o mică fermă din Germania au câștigat procesul împotriva angajatorului și cum și-au recuperat salariile datorate

De câteva săptămâni a început iar sezonul căpșunilor și sparanghelului în Vest, cu precădere în Germania, unde sparanghelul e nelipsit din bucătăria de vară. Ca de fiecare dată în ultimul deceniu, plantațiile și fermele diversilor afaceriști locali se bazează pe forța de muncă din estul Europei, în mare parte români, bulgari și poloni. Și, tot ca în fiecare an, ne întrebăm dacă de data aceasta vom vedea o îmbunătățire simțitoare a condițiilor de cazare, masă și igienă pe care angajatorii le promit muncitoarelor și muncitorilor.

Azi, la doi ani de la începutul protestelor și contra-protestelor, grevelor și tensiunilor, pe fondul fricii paralizante induse de război și de rapoartele sumbre de mediu, problemele unor muncitoare și muncitori de la fermele de sparanghel și căpșuni nu par să mai intereseze opinia publică. Să ne amintim, însă, că în deschiderea acestui val de nemulțumiri și revendicări s-au aflat chiar manifestațiile și incidentele de la o fermă de sparanghel și căpșuni din micuțul orășel nemțesc Bornheim.

E lesne de înțeles că acest protest nu a putut rămâne prea mult timp în prim plan, cu atât mai mult cu cât nu exista nicio speranță ca el să se bucure de o rezolvare rapidă. Însă evenimentele din Bornheim au avut, în cele din urmă, un final cât se poate de categoric atunci când, spre finalul anului trecut, muncitoarele și muncitorii și-au recuperat în instanță banii datorati. Colegele și colegii din FAU (sindicatul *Freie Arbeiter*innen Union*) s-au implicat în această luptă din prima clipă, așa că le-am cerut câteva detalii și clarificări pentru a prezenta ce a urmat protestelor de stradă, dar și pentru a înțelege de ce acest deznodământ a fost în mare ignorat de presă, chiar și de cea alternativă.

Ce rost mai are toată această discuție acum, când lumea a trecut mai departe, iar problemele presante par să fie altele? Poate suna naiv, dar e vorba în primul rând de o doză rară de optimism, iar mai apoi de faptul că putem învăța câte ceva despre cum să ne organizăm și să ne implicăm în conflictele locale de muncă. Chiar dacă protestul și pichetul au fost ne semnificative în comparație cu mișcările BLM sau cu protestele din Bielorusia, care s-au desfășurat la scurtă vreme după, sau cu grevele de la Amazon și Starbucks din Statele Unite sau orice alte lupte mult mai mediatizate și care au reprezentat modelul de protest din ultimii ani, asta nu înseamnă că trebuie să copiem strict un model în detrimentul celorlalte. Cu atât mai mult cu cât muncitoarele și muncitorii din spațiul românesc au de multe ori experiența muncii în afară, sezonieră sau mai îndelungată, și ajung să cunoască realitățile și neregulile prezente la tot pasul. În plus, pentru fiecare caz Bornheim, există altele, cel puțin câteva zeci de conflicte asemănătoare, care trec neobservate. Așa că, dacă dorim să ne implicăm în organizare la locul de muncă sau să căutăm soluții la problemele care țin de migrația forței de muncă sau de felul în care un protest se transformă într-un conflict local, putem să aruncăm un ochi și la felul în care au decurs lucrurile la Bornheim.

Mai mult, pe fondul tragic al conflictului din Ucraina vedem că apar oferte de lucru pentru persoanele care s-au refugiat din calea războiului. Momentan angajatorii europeni sunt solidari și înțelegători, însă profitul rămâne principalul scop, așa că e bine să fim prudenți pentru că e doar o chestiune de timp până când cineva va vedea în toată această tragedie un bazin ieftin de forță de muncă. Dacă e să se întâmple, atunci acest lucru se va petrece cel mai probabil tocmai într-unul dintre domeniile în care esticii sunt tratați de obicei ca forță ieftină de muncă, precum îngrijirea sau agricultura. Nu e exclus nici ca discursul de solidaritate să se stingă încet și să fie înlocuit cu îndemne perfide la muncă, în cazul în care războiul se prelungește. Iar aici e vorba doar de discursul oficial, cosmetizat pe alocuri de mecanisme de PR, deoarece solidaritatea oamenilor de rând e una mult mai sinceră și de durată.

Ne amintim, de altfel, aroganța fără margini din presa lobby-istă care, în primăvara lui 2020, încerca să ne vândă munca la cules sparanghel în plină pandemie ca o formă de *empowerment*, în timp ce articolele de bun simț care punctau ipocrizia acestei situații și discutau dublul standard dintre centrul Europei și părțile considerate periferie erau tratate cu dispreț, acuzate de lipsă de solidaritate de diverse portavoci și experți apăruiți peste noapte. Uneori presa germană încerca să arate o față mai umană, spre exemplu atunci când includea în emisiunea zilnică de știri *Tagesschau* un interviu cu un fermier care igieniza niște locuințe care arătau decent și promitea să îmbunătățească condițiile de cazare. Luni mai

târziu avea să ni se confirme că acestea erau mai degrabă, sau în cel mai bun caz, excepțiile. Incidentele din Bornheim au scos la iveală toate fisurile eșafodajului pe care e construit acest sistem: contracte îndoielnice, locuințe insalubre și supra-aglomerate, lipsă de empatie și dezumanizarea culegătoarelor și culegătorilor, până la incapacitatea Uniunii Europene de mișca un deget. În ciuda tuturor acestor impedimente, povestea s-a încheiat cu o victorie neașteptată.

Să recapitulăm, pe scurt, cum au început manifestațiile la jumătatea lui mai 2020, la ferma *Spargel Ritter* din micul oraș Bornheim, în apropiere de Bonn. Mai întâi, muncitoarele și muncitorii nu și-au primit la timp salariile. Au urmat amânări peste amânări și explicații încurcate, iar mai apoi conducerea nici nu a mai încercat să inventeze scuze și a început să ignore total problema. O zi sau două mai târziu au ieșit la iveală motivele din spatele neplății salariilor și lipsei de comunicare: firma era în insolvență, iar de gestionarea acesteia era responsabil cabinetul de avocatură Schulte-Beckhausen care a decis să nu mai plătească salariile și să încheie contractele înaintea termenului prevăzut inițial, de trei luni, ca să minimizeze pierderile. În sprijinul muncitoarelor și muncitorilor a intervenit filiala locală a FAU (sindicatul libertar *Freie Arbeiter*innen Union*), alături de mai multe grupuri activiste și informale din Bonn și Köln, precum și de câteva cabinete progresiste de avocatură. Mai apoi, au apărut în peisaj, observând lucrurile de la distanță, reprezentanți din partea sindicatelor mari, cum ar fi *IG Bauen-Agrar-Umwelt*, unul dintre sindicatele componente ale DGB, o uniune care reprezintă peste 15% din forța de muncă activă de pe teritoriul german. Reacția reprezentanților *IG Bau* demonstrează limitele capacității sindicatelor mari de a înțelege și de a se implica într-un conflict de muncă atunci când e vorba de muncitoare și muncitori care nu se încadrează perfect în viziunea lor idilică, cu o piață a muncii clar divizată în care conflictele urmează un anumit tipar fix, cu o precizie cvasi-ritualică. Organizatorii *IG Bau* încercau să le explice muncitorilor, disperați pentru că nu își mai primiseră banii și care acum se vedeau aruncați în stradă, că se pot înscrie în sindicat, dar trebuie mai întâi să plătească taxa de 40 euro, iar sindicatul trebuie să le ofere întâi consiliere și abia apoi vor putea discuta de proteste și de greve. Așa că singura opțiune reală a fost să se bazeze pe sprijinul venit din partea FAU și al voluntarelor și activiștilor de la fața locului. Au urmat patru zile intense de proteste și pichete, mai întâi la fermă și în apropiere, iar mai apoi la primăria Bonn și la consulatul României, pentru ca, în cele din urmă, protestele să dispară încet-încet, din presă, atât în Germania cât și în România.

Care e numărul celor care au participat la protestele din Bornheim și Bonn, cu alte cuvinte câți oameni și-au revendicat banii datorati pentru munca pe care au depus-o la fermele de sparanghel și căpșuni ale Ritter? Probabil că nu vom avea niciodată o imagine completă a conflictului de muncă și a tuturor neregulilor, însă la protest par să fi luat parte între 300 și 600 de persoane. Uriașa marjă de eroare poate fi cel mai ușor explicată dacă ne uităm la felul în care au decurs lucrurile. În agitația din primele zile multă lume s-a temut să se implice, fie de teama concedierii sau a repercursiunilor legale, fie din speranța ca Ritter – firma sau familia – să se redreseze și să le plătească, într-un final, salariile. Curând, însă, din ce în ce mai multe persoane au prins curaj în momentul în care au văzut sprijinul de care se bucură protestele și răspunsul pozitiv, atât local cât și în România. Cum se întâmplă mai mereu atunci când o mișcare se coagulează pe bază de dialog și consens, mai mulți dintre cei și cele care s-au implicat cu tărie la început, formulând revendicări, găsind slogane sau convingându-și colegii și colegele să li se alăture, au dispărut destul de timpuriu din peisaj. Cu alte cuvinte, cei care își asumaseră un rol de lideri au părăsit la scurtă vreme protestul și s-au întors pe cont propriu acasă sau au mers să-și găsească un nou loc de muncă la una dintre fermele din apropiere, în timp ce colegii lor au continuat organic acțiunile. De altfel, angajatorii locali au venit încă din prima zi să își facă reclama în rândul protestatarilor, sperând să „ciugulească” câte ceva de pe leșul structural al Spargel Ritter.

Putem să vorbim mult despre felul în care evoluează o mișcare de stradă sau o grevă, însă în momentul în care aceasta sfârșește în sala de judecată, ne aflăm pe un teren încă prea puțin cunoscut, chiar și pentru sindicatele cu ani de experiență în spate. Specificul și chichițele sistemului juridic german au complicat și mai tare lucrurile. Organizarea procesului începuse practic odată cu protestul, atunci când FAU Bonn, cu ajutorul voluntarilor și sprijinul avocaților, au montat o băncuță și i-au invitat amical la discuții, unul câte unul, pe toți cei și cele care se duceau sau se întorceau de la protest. Așa

au fost strânse actele cu care urmau să alcătuiască dosarele pentru toți cei și cele care doreau să vadă cazul rezolvat pe cale legală. S-au iscat, firește, inevitabilele confuzii, neclarități și tensiuni. De pildă, ca în cazul câtorva persoane care au plecat prea devreme de la fermă, al altora care pierdut actele sau care, timorate, au dictat numerele de telefon greșit. Alteori, a fost vorba chiar de tragedii personale, întrucât două sau trei persoane ne-au părăsit vremelnice, înainte ca dosarele lor să ajungă pe rol. Într-un final, după ce s-au mai liniștit lucrurile și au fost puse la punct toate dosarele, FAU a putut să ceară despăgubiri pentru 115 persoane.

Sistemul juridic nemțesc, arhaic pe alocuri, este unul de factură liberală până la capăt, cu alte cuvinte tratează fiecare caz ca un conflict individual între două persoane (sau companii, deoarece există totuși un mic adaos care le permite companiilor, în manieră tipic neoliberală, să fie tratate ca oameni). Ca atare, nu există posibilitatea unui proces colectiv, așa-numitului *class action lawsuit*. Astfel, fiecare dintre cele 115 cazuri ar fi urmat să fie judecate individual, fiecare dintre muncitorii și muncitoarele sezoniere urmând să ceară direct despăgubiri firmei Ritter, reprezentată nu de familia Ritter, ci de avocații aceluiași cabinet Schulte-Beckhausen care s-a ocupat de insolvența de la care a plecat totul. Există, totuși, un fel de mecanism informal în asemenea cazuri, pentru că decizia judecătorească e ancorată puternic în precedentul legal, așa că atunci când există un număr mare de procese cvasi-identice, există tendința ca rezultatele din primele procese să se repete iar și iar, ceea ce-i poate convinge pe perdanți să ceară o negociere colectivă informală, departe de holurile tribunalului. La fel s-a întâmplat și acum, când muncitorii și muncitoarele de la Bornheim au câștigat mai întâi primele două procese, apoi următoarele două și încă două, iar firma de avocatură Schulte-Beckhausen a încercat să își salveze pe cât posibil reputația și i-a invitat la negocieri pe muncitori și muncitoare, împreună cu avocații și câteva persoane din partea FAU. Una din condițiile lor de bază a fost ca rezultatul acestor înțelegeri și negocieri să rămână ascuns o vreme, iar presa să nu fie chemată sau informată de aceste negocieri. Ne putem imagina ce a stat la baza acestei decizii: fie orgoliul rănit și dorința de a simula profesionalismul, fie o teamă reală de a-și vătăma permanent reputația creând un precedent care le-ar afecta și mai mult interesele pe viitor. Indiferent de motiv, această condiție e în mare parte motivul pentru care această victorie în instanță a rămas în semiobscuritate. Chiar dacă sumele primite de fiecare persoană în parte sunt confidențiale, FAU Bonn a putut totuși să facă public faptul că, înainte ca negocierile să fie încheiate, au fost informați că în total e vorba de nu mai puțin de 120.000 de Euro.

Felul în care a decurs procesul seamănă pe alocuri cu cel al muncitorilor din Berlin trași pe sfoară în urmă cu opt ani de angajatorii de la Mallul Berlinului, *Mall of Shame*. Atunci a fost vorba de mult mai puțini muncitori – doar vreo zece persoane – însă resursele filialei FAU din Berlin, considerabil mai mari decât cele din Bonn și Köln, au fost întinse la maxim. Așa că procesul a mers mai departe cu doar doi muncitori, mizându-se tot pe crearea unui precedent legal. Au apărut din păcate tot felul de complicații, deoarece o parte a dovezilor dispăruseră odată cu angajatorii, iar lanțul subantreprenorilor și al firmelor responsabile de angajări și relația lor cu firma principală, Open Mall Masters, erau mult mai încurcate și greu de dovedit. Procesul s-a transformat într-o înfrângere urmată de un lung șir de contestații, pierdute și ele una câte una. La Bornheim lucrurile au stat altfel și pentru că relația dintre muncitori și angajator, contractele, precum și problemele cauzate de insolvență au fost repede descifrate de FAU, ceea ce a permis mobilizarea descrisă mai sus. Așa că toate persoanele care au dorit să vadă procesul rezolvat în instanță au putut solicita acest lucru. Iar în final au câștigat.

După închiderea fermei Ritter și în vreme ce procesul era pregătit, muncitoarele și muncitorii de la Bornheim și-au căutat de muncă oriunde apărea ocazia. O parte au plecat, după cum am văzut, la fermele din apropiere, în timp ce restul fie au plecat la alte ferme din străinătate, în Franța, Belgia sau Anglia, fie s-au întors în țară. Doi muncitori care au luat drumul Angliei au avut ghinionul de a trece prin aceeași experiență la ferma Castle Farm din Chiping Campden, aproape de granița cu Țara Galilor. La jumătatea lui iunie 2020 unul dintre ei a luat legătura cu o persoană de contact din FAU Bonn și i-a descris un scenariu cunoscut: banii nu mai vin, scuzele oferite sunt din ce în ce mai puțin credibile. Noii angajatori trecuseră rapid la umiliri personale și injurături. FAU s-au folosit de conexiunile internaționale și, după câteva telefoane și mailuri, la fața locului s-a mobilizat filiala venerabilei uniuni

sindicale IWW (*Industrial Workers of the World*), alături de gruparea *Solidarity Federation*, ambele din orașul apropiat Bristol, celor două alăturându-li-se activiste sau voluntari din zonă, la fel ca la Bornheim. La fermă i-au găsit pe cei doi, care își convinseseră deja vreo 30 de colege și colegi să declanșeze greva. Protestul s-a disipat treptat, însă IWW se ocupă în continuare de acest caz și caută să prevină o nouă serie de abuzuri la această fermă și să recupereze salariile restante.

De altfel, povestea s-a repetat și la Bornheim, pe noua fermă a familiei Ritter. Cu toate că patriarhul Ritter a abandonat, cel puțin momentan, afacerea cu sparanghel și căpșuni, copleșit de alte eșecuri în afaceri și de problemele cu legea, spiritul antreprenorial a fost moștenit, pare-se, de fiica sa și de partenerul acesteia. Cei doi au deschis o fermă de căpșuni, iar la anunțul de angajare au răspuns câteva dintre muncitoarele și muncitorii care au lucrat ani de zile pe vechea fermă, dar care luaseră parte la proteste și așteptau în acest moment soluționarea procesului. Nu are sens să dăm vina pe acești oameni pentru că au acceptat să lucreze din nou pentru cineva atât de apropiat vechiului lor angajator, întrucât e greu să înțelegem cu adevărat cât de limitate erau opțiunile lor. O parte au fost presați de nevoie, dar alții nu purtau pică familiei Ritter pentru cele întâmplate sau îi credeau pe cuvânt că nu au avut niciun rol în deciziile luate de avocații care au gestionat insolvența. Indiferent de motiv, era dreptul lor să se aștepte ca acum contractele de muncă să fie respectate și ca angajatorii să fie ceva mai responsabili. Dar, spre finalul verii lui 2020, cu puțin înainte de finalul sezonului, salariile au încetat să mai vină și scenariul mult prea cunoscut s-a derulat din nou: câteva telefoane la FAU, în paralel cu o organizare la fața locului, așa că în momentul în care sindicatul s-a prezentat la fermă oamenii au înaintat revendicările, pregătiți la nevoie să picheteze. Patronii au cedat după o rundă scurtă de discuții și le-au returnat oamenilor banii datorăți.

Ceea ce leagă toate aceste episoade e faptul că acțiunea directă dă roade și poate lua diferite forme. E nevoie doar să ne adaptăm la realitățile fiecărui caz, așa că e important să adunăm dovezile și actele necesare pentru o rezolvare în instanță, cu toate că nu întotdeauna nu vom ajunge în acel punct, ba chiar e de preferat să nu ajungem acolo. Situația juridică e una nefericită când vine vorba de rezolvarea conflictelor de muncă, fie că vorbim de costurile mari de care e nevoie pentru a instrumenta un proces sau de numărul covârșitor al proceselor încheiate în detrimentul muncitoarelor și muncitorilor. Nu e ușor să rămânem angrenate și angrenați în orice fel de organizare sau de acțiune activistă sau în vreun proiect de lungă durată atunci când vedem doar un șir interminabil de înfrângeri, iar cele câteva reușite izolate accentuează mai degrabă disonanța izbitoare dintre ecoul stingher al acestor conflicte de muncă și dorința presantă de a vedea o îmbunătățire reală a condițiilor de muncă. Însă, dacă ne dorim să ajungem vreodată să vedem cum se schimbă ceva, fie că e vorba de o legislație mai riguroasă a muncii și de controale dese care să prevină neregulile de muncă, fie că vrem să ținem statul cât mai departe de locul de muncă și să vedem puse în practică principiile de care ne place să discutăm de ani de zile, precum structuri duale de putere sau democrație directă la locul de muncă, atunci e nevoie să ne implicăm acolo unde putem. Asta înseamnă să fim pregătiți pentru noi și noi cazuri, asemănătoare celui din Bornheim. Din păcate următorul e posibil să apară mult mai curând decât ne-am putea închipui.

Articol realizat cu ajutorul colegelor și colegilor din FAU (Bonn, Köln, Berlin ș.a.m.d.)

Biblioteca Anarhistă

Ionuț Cucu
Bornheim: un deznodământ
2022

Preluat la 13.01.2023 de la <https://pagini-libere.ro/>

ro.theanarchistlibrary.org